

לוא הוסיף

הרה"ק רבי מרדכי מלעכוביץ לא אמר בפרשת ויצא תורה בשלחנו הק', שאלו תלמידו הה"ק ר' שלום אב"ד וילייקה ז"ל על כך, השיב, בפרשה זו רואים שנהיה תורה שלמה ממה שאיש יהודי אוכל ושותה מוליד בנים ועוסק בעסקיו אפילו בערמומיות, אם הוא לשם שמים הוא תורה. (וכרי שמואל בית אברהם).

1) יצא תוכן

גם זו לטובה

2) ט"ח ט"ז י"ג

1 אחד מגדולי התנאים נקרא בתואר "גם זו" - נחום איש גז, ונקרא כן משום שעל כל מה שאירע לו היה אומר "גם זו לטובה" (תענית כא א), ולא נזכר כלל בתואר "רבי", אלא "נחום איש גז", אעפ"י שמהלל ושמאי ואילך נקראים כל התנאים בתואר "רבי". ומכאן משמע שהתואר "גם זו" הוא גדול מהתואר "רבי", ומאחר שזכה לתואר "גם זו" שוב אין צורך לכנותו בתואר "רבי", ונבאר את דברינו.

בפירוש בעלי התוספות על התורה ובבעל הטורים (ריש פ' ויצא) עמדו על הענין שפרשת ויצא כולה סתומה, ואין בה לא פרשה פתוחה ולא פרשה סתומה, וכתבו בטעם הדבר, שהיתה בריחת יעקב מפני עשיו אחיו בחשאי. והנה, כידוע, ניתנו הפסקות הפרשיות למשה רבינו כדי להתבונן בין פרשה לפרשה, וא"כ אף שברח יעקב אבינו בסתר ובחשאי, מה טעם בזה שתהא כל הפרשה רצופה, בלא ריוח להתבונן בין פרשה לפרשה, וצ"ע.

אמר הכתוב (ישעיהו מ כז): "למה תאמר יעקב ותדבר ישראל נסתרה דרכי מד' וגו'", ואחז"ל (ב"ר פצ"א י): "מעולם לא אמר יעקב דבר בטל אלא כאן (עין בפירוש יפ"ת סס), אמר הקב"ה אני עסוק להמליך את בנו והוא אומר (בראשית מג ו) למה הרעותם לי, הד"א למה תאמר יעקב וגו' נסתרה דרכי מד'".

והיינו דיעקב אבינו דן את המקרה הפרטי אשר לפי הנראה היה רעה גדולה עבורו, אך לעולם אין לדון את הפרט לבדו, כי בחשבון הכללי נראה כל פרט באור אחר, וכן היה כאן, הכל היה כלול בחשבון הכללי להמליך את בנו לטובתו ולטובת הכלל.

2 וכן יש לפרש את כוונת הגר"א באגרתו לבני ביתו: "למחר תבכה מאשר היסם תשחק". אסונו של האדם הוא שדן את המקרה הפרטי, בעוד שאין המקרה אלא חוליה קטנה ממערכה כללית גדולה, והחשבון עלול להשתנות מן הקצה אל הקצה. וזהו ביאור הענין של אמירת "גם זו לטובה", שאינו דן את הפרט לפי מה שהוא נראה, אלא אומר "גם זו" - בסופו של חשבון - "לטובה", מובטח הוא כי החשבון הכללי הוא לטובתו, וכמו שכתוב (תהלים יט י): "משפטי ד' אמת צדקו יחדיו", בראיית כל המעשים "יחדיו" נראה את צדקת ד' ומשפטיו, ומשום כן מעלה גדולה היא מאוד. למדרגה זו הגיע נחום איש גז, ואין לך תואר גדול ונכבד מזה.

וכך נהג גם תלמידו של נחום איש גז, רבי עקיבא, כדאיתא בגמ' ברכות (ס ב): "אר"ה א"ר משום ר"מ וכן תנא משמיה דר' עקיבא, לעולם יהא אדם רגיל לומר כל דעביד רחמנא לטב עביד, כי הא דר' עקיבא הוה קאזיל באורחא, מטא להאיא מתא, בעא אושפיזא לא יהבי ליה [ביקש מקום ללון בעיר ולא נתנו לו], אמר כל דעביד רחמנא לטב הוא, אזל ובת בדברא [לן בשדה], והוה בהדיה תרנגולא וחמרא ושרגא [היו לו תרנגול וחמור ונר], אתא זיקא כבייה לשרגא, אתא שונרא אכליה לתרנגולא, אתא אריה אכליה לחמרא [באה רוח וכיבתה את הנר, בא חתול ואכל את התרנגול, בא אריה ואכל את החמור], אמר כל דעביד רחמנא לטב הוא, ביה בלילא אתא גייסא, שבייה למתא [בו בלילה בא חייל ושבה את כל בני העיר], אמר להו לאו אמרי לכו כל מה שעושה הקב"ה הכל לטובה". פירש"י: "אילו היה הנר דלוק היה הגייס רואה אותי, ואילו היה החמור נוער או התרנגול קורא היה הגייס בא

ל

36

(1)

לעיר, והמקום הוא מקום חיות רעות, מעון אריות, בחשיכה ללא נר, תרנגול מעורר
אין, והחמור האחד שברשותו נטרף ע"י ארי, ועל הכל אומר ר' עקיבא - כל דעביד
רחמנא לטב עביד.

ואכן זכה ר' עקיבא לראות מיד את החשבון הכללי, צירוף כל פרטי המאורע
החוכיה שכל פרט אשר היה נראה רע ומר כשלעצמו היה נס ממש. והכל יחד היה

אחד לדעת כי כן הוא באמת בכל היסורים והמקרים הבאים על האדם ר"ל, אף אם
אין נראה לו כן. (ועי' פירוש המשניות פ"ט ברכות על המשנה שחייב לברך על הרעה כשם שהוא
מברך על הטובה).

ועיין בגמ' שבת י ב: "ואמר רבא בר מחסיה וכו' אמר רב, לעולם אל ישנה
אדם בנו בין הבנים, שבשביל משקל שני סלעים מילת שנתן יעקב ליוסף יותר
משאר בניו, נתקנאו בו אחיו, ונתגלגל הדבר וירדו אבותינו למצרים", והקשו התוס'
שם: "ואע"ג דבלאו הכי נגזר דכתיב (בראשית שם) ועבדום וענו אותם וכו'" וע"ש מה
שכתבו בענין זה.

ובדברי המדרש הללו נתבאר הענין, כי אעפ"י שנגזרה הגזירה של "ועבדום
וענו אותם" זמן רב קודם לכן, מ"מ נשתלב החשבון הפרטי של יעקב ששינה בן
בין הבנים לתוך המערכה המוכנה ועומדת. וזה שאמר הכתוב "לכו וראו מפעלות
אלקים" - הפעולה אשר הכין הש"ת מאז ומקדם - "נורא עלילה על בני אדם",
הקב"ה מקיימה בעלילה ע"י מעשי בני האדם, ומגלגל על ידם את אשר נגזר קודם
גם מטעם זה אין על האדם לדון את מקרהו הפרטי, כי אף הוא אינו אלא חלק
מתכנית ערוכה ושמורה מני אז, אלא שנתגלגל הדבר על ידו בעלילה ע"י נורא
עלילה ית"ש.

ובאיוב מצינו שאמר: "מי יתן ידעתי ואמצאהו וגו', אערכה לפני משפט" (איוב
כג ג-ד), ואמרו חז"ל (עיין שמ"ר פ"מ ג), מה השיב לו הקב"ה - "איפה היית ביסדי
ארץ" (איוב לח ד), כלומר אי אפשר ל"נברא" לבא בטענות, שהרי מבריא את העולם -
"בעוד שאדם הראשון מוטל גולם" הראהו הקב"ה דור דור ומעשיו וקורותיו (שמ"ר
שם), והחשבון כולל ומקיף מאדם הראשון עד סוף כל הדורות, והיחיד וכלל בחשבון
הכללי, ואיך ידון את הקורות אותו באופן פרטי.

ובגמ' מגילה ז א) שקלינן וטרינן אי אסתר ברוח הקודש נאמרה או לא, והדבר
מבהיל, וכי אין להבדיל ולהבחין בין מעשה ידי אדם לבין מעשה ד' הנאמר ברוח
הקודש. אלא שראו רבותינו שיש במגילה אור נפלא המאיר את מעשי ד', כי
תכלית מגילת אסתר היא להורות שאין תחילת השתלשלות הנס מתחילה ב"גדל
המלך אחשורוש את המן" (אסתר ג א), ואף לא מעת המלכתה של אסתר, אלא זמן
רב קודם לכן, בשעה שנהנו ישראל מסעודתו של אחשורוש ונתחייבו שונאיהם
של ישראל כליה (מגילה יב א), והגזירה של להשמיד להרוג ולאבד לא היתה אלא
תוצאה מזה, וכל מאורעות המגילה, המלכת אסתר וכו' עד חזרתם בתשובה
והישועה הגדולה שבאה על ידי מרדכי ואסתר, הם כולם חלקים וחוליות של
החשבון הכללי.

אדם המצרף את כל הפרטים ורואה אותם באור האמת הכללית והמקיפה, רואה
את מעשי הש"ת, וזו היא תכלית כתיבת המגילה, ואפילו לא נאמרה ברוח"ק הרי
היא כולה קודש להאיר את מעשי ד' כי נורא הוא.

ודודי הגר"א שר זצ"ל היה מעורר שזה כוונת הנביא בסיפור הדברים של
המלכת שאול (שמואליא ט), שאבדו האתונות לקיש אביו ויצא שאול ונערו לבקשם,
וכשלא מצאו סבר שאול לחזור לביתו ונערו אמר לו לשאול את פי הנביא, ובבואם
אליו אמר להם שלא ישים אל לבו לאתונות כי כבר נמצאו "ולמי כל חמדת ישראל
הלוא לך" (שם כ), שבא הנביא ללמדנו שאין לדון ולשפוט את המקרה הפרטי, כי
אפילו "דברים קטנים" כמו אבידת אתונות, הקב"ה מכוין בהם ל"דברים גדולים" -

2

ונראה שזה הוא הטעם שפרשת ויצא סתומה, ואין בה ריוח בין פרשה לפרשה, כי לא חלקים חלקים היא, אלא כל פרט ופרט של פרשת יעקב מצטרף לחשבון כללי אחד של בנין עם ישראל.

ס 5

6) הכנת אהל י"ב
18:2

העמל מוסיף כחות

1 איתא בזה, כי השי"ת נותן דוקא ליעף כח. וכן יוכח האדם שעל ידי עמלו בתורה ועבודת ה' הוא מתחזק. לכאורה פלא הוא שהשינה מרעננת את כחות האדם, כי השינה היא אחד מששים במיתה, והצבם היה צריך להמציא יותר על ידי השינה; אלא שכך גזר השי"ת. מאידך גיסא, מטבע אברי הגוף אנו יכולים ללמוד ולהקיש על דרך לחידוש הכחות ברוחניות. 6 כשמרבים להשתמש באחד מאברי הגוף, במקום שיחלש על ידי זה, הנה הוא הולך ומתחזק. מכל שכן הוא בעבודה הרוחנית. אדם טועה וחושב שעל ידי ריבוי עמלו בתורה ועבודת ה' יחלש הן גופו והן שכלו. אולם נהפוך הוא, שכן באמת מוצאים אנו שדוקא קבלת-עול נוסף מוסיפה לאדם כחות חדשים; וכן העיף, כשיעמול במוחו בעיונו, ירגיש שנפתחים לו שערים חדשים של סיעתא דשמיא, ומקבל אוצרות כח חדשים ורעננים. 11 וכן מצינו ביעקב אבינו, שאחרי עמל של י"ד שנה בבית מדרשם של שם ועבר, אחרי שבכל הזמן ההוא לא שכב לישון, בכל זאת בבואו לחרוץ והגיע למחוז חפצו בערוב היום, ונוכר שעבר על המקום שהתפללו בו אבותיו — יהב דעתיה למיהדר" — רצה לחזור את כל הדרך, לכן עזר לו הקב"ה להתגבר על ההגבלות הטבעיות — קפצה ליה ארעא" (חולין צ"א:). דוקא ההתחזקות הגדולה בניצוץ, מקטינה את ההגבלות הטבעיות, כי האדם הבוחר בדרך העמל והיגיעה זוכה לאוצרות חדשים, בלתי מוגבלים.

של סיעתא דשמיא.

דהנה מלאכי אלהים עולים ויורדים בו (כ"ח י"ב)

1 רש"י מדייק, דה"י צריך לכתוב מקודם יורדים ואח"כ עולים, כיון דמלאכים בשמים, וכתב בזה באור אגרי.

ואנחנו כתבנו בענין כזה במקום אחר, שמדרך הכתובים שלא להקפיד לכתוב המאוחר קודם להמוקדם, וכמו בפרשה בראשית (ג' ט"ז) הרבה ארבה עצבונך והרוגך, ולפי חז"ל (עירובין ק' ב') מוסב עצבונך על צער גידול בנים והרוגך — על צער העיבור, ואם כי ה"י דרוש לכתוב מקודם הרוגך ואח"כ עצבונך, כי ההדיון קודם לגידול בנים, וכן בפרשת ויחי (מ"ט כ"ה) ברכת שדים ורחם, אעפ"י שברכת רחם (הולדה) קודם לברכת שדים (הנקה). וכן בפרשת נצבים (ל' י"ד) בפ"ך ובלבבך לעשותו, אעפ"י שמקודם חושב הלב מה לדבר ואח"כ הפה מדבר, וה"י לו לומר בלבבך וּבפ"ך, ועוד כהנה, אלא שאין קפידא בדבר.

7) תוספת
ברכה

ובנוגע ביחוד להסדר בלשון פסוק זה, מלאכי אלהים עולים ויורדים — הנה כעין לשון זה מצינו בפרשה תשא, בעת היות משה במרום, ולאחר מעשה העגל אמר לו ה' לך רד (ל"ב ו'), ולפי היותו בשמים ה"י צריך לומר מקודם רד ואח"כ לך, אך הוא כמו שכתבנו שאין משפט הלשון מקפיד על קביעות המאוחר קודם להמוקדם. ויש עוד כמה משלי לשונות כאלה, וכאן די בזה.

הנה בגמרא חולין (צ"א ב') אמרו על הלשון עולים ויורדים בו, עולים (המלאכים) ומסתכלין בדיוקנין של מעלה ויורדים ומסתכלין בדיוקנין של מטה, ופירש"י בדיוקנין של מעלה, פרצוף אדם שבארבע חיות בדמות יעקב, עכ"ל. ונראה דקיצור לשון בו, וצריך לומר בדיוקנין של מעלה, פרצוף אדם שבארבע חיות (ורמוז למשי"כ ביחוקאל (א' ו') ודמות פניהם פני אדם, והאדכנו בזה למעלה בפ' בראשית בפסוק נעשה אדם בצלמנו כדמותנו, עיי"ש), ובדיוקנו של מטה בדמות יעקב, והכונה, שדמות פני יעקב ה"י שוה לדמות דיוקנו של מעלה, כדמפרש, וע' מזה בכ"ב ג"ח א'.

16 והנה כלל ענין זה הוא מן אלה רמזי תורה שאין להעמיק בהם, אך צריך באור מניין לחז"ל בכלל לדרוש כזה מלשון עולים ויורדים בו.

וקרוב לומר, משום דעל הרוב מצינו סמוך להפעלים עליה ויורדה הלשון על, עליו, כמו ויעל משה אל ההר, וירד ה' על הר סיני, וא"כ ה"י צ"ל כאן עולים ויורדים עליו, ובאמת במ"ד פ' תשא (פ' מ"ב) מדייקים הלשון "בו" שבכאן, ומדכתיב "בו" פירשו ע"ד רמז שהלשון "בו" מוסב

3

והנה מלאכי אלקים עלים ויורדים בו (כח, יב)

פירש רש"י "מלאכים שלוותו בארץ אין יוצאים חוצה לארץ ועלו לרקיע וירדו מלאכי חוצה לארץ ללוותו", וקשה למה מלאכי הארץ לא לוותו לחוץ לארץ.

ונראה שהמלאכים ממונים לעזור לאדם לשומרו מן החטא, והסיוע ניתן לאדם כפי הבנתו וקדושתו, וכפי כוחות הטומאה שצריך להלתם בגדם. וכיון שבארץ ישראל נזכרים כוחות הטומאה, שהיא קרושה מכל הארצות. לכן הדר בארץ זוכה למלאכים תקיפים לדחות כוחות הטומאה, אבל בחוץ לארץ נחלש כח הטומאה וכבר לא צריך למלאכים אלו, לכך מעניקים לאדם מלאכים פחותים. ושפיר כשיצא יעקב לחרן החליף לו הקב"ה את מלאכי ארץ ישראל, שבכוחם לדחות הטומאה בארץ, במלאכי חוץ לארץ, שכוחם מתאים לכוחות הטומאה בחו"ל.

ומזה נלמד שבארץ ישראל צריך לסייעתא דשמיא מיוחדת, שכוחות הטומאה מתגברים בה, והמנצחים את כוחות הטומאה זוכים לתארה מיוחדת משמים.

16

ויאמר להם יעקב אחי מאין אתם ויאמרו מחרן אנחנו (כט, ד).

הרב מפוניבז' היה ידוע בכוחו הגדול לכבוש לבבות, אף הרחוקים מחיי תורה ויהדות הוקסמו מדרשותיו.

הוא היה אומר כי מפתח הקסם לליבות השומעים שהיה פותח בדברים "אחים יקרים", "טייערע ברידערל'ך".

אמר פעם, רואים אנו את יעקב מגיע לחרן, ומתחיל להעיר לרועים הן עוד היום גדול, לא עת האסף המקנה, השקו הצאן ולכו רעו.

לכאורה היה צפוי שהרועים יתרעמו על שאלותיו, אדם בא מרחוק ותיכף ומיד מותח ביקורת על אנשים בלתי מוכרים לו? מי שמך? האחד בא לגור וישפוט שפוט? אך למעשה רואים אנו כי הרועים כלל לא התרעמו, אדרבא הסבירו את עצמם לפניו. מה הטעם בזה?

התשובה לכך, הסביר, חבוי במלה הראשונה שיעקב פתח בה בפנותו אליהם: "אחי, מאין אתם". כשהנך מביע כלפי זולתך הרגשות של אחוה, והלה חש בלבו שאין זו אמירה בעלמא, כי אם אמת לאמיתה, מובטח לך שיכנסו באזניו היטב דברי התוכחה שתשמיע לו, בבחינת את אשר יאהב - יוכיח. (הרב מפוניבז' ח"ג פ' מ' עמ' סג).

11

והנה רחל בתו באה עם הצאן. מדומה לנו, שמכיון שרחל היא המטרה, ולמענה יצא בפקודת אביו לחרן, — היה ליו מששמע שהיא באה, ללכת לקראתה לכה"פ לחשוב מחשבות איך לקבל את גינה ומה לדבר עמה, כמנהג העולם. ומה נזו רואים אותו עושה? הוא פנה אל רועים בדברים, שאין להם, לפי השגתנו, לשייכות אל הרגע הגורלי שבחיו ובאליהם בעצה, שלא באה עת האסף מקנה, אלא שישקו את הצאן וירעו וותו, מכיון שהיום גדול? ! ודברים אלה מפליאים מאד. ויש לומר, שחשש יעקב, ולרובי הרושע הרבה שם הטרורה וימא

9 ט"ז ע"ה

עלים וירדים. עולים תחלה ואח"כ יורדים מלאכים שליחתו בארץ אין

יוצאים חוצה לארץ ועלו לרקיע וירדו מלאכי חו"ל ללוותו. רש"י. וא"ת, איך נשאר יעקב בלא שמירה? וי"ל שלפיכך נסמך לזה הכתוב: "והנה ה' נצב עליו".

ופירש"י — לשמרו. אבל מדוע התקן יעקב לזה? ומדוע לא הקדימו מלאכי חו"ל לדרת ללוות את יעקב. קודם שעלו מלאכי א"י לרקיע? הלא מצינו, שעמד האש היה מקדים לבוא בערב, טרם שהלך עמוד הענן, ועמוד הענן היה מקדים לבוא בבוקר, טרם שנסתלק עמוד האש (שבת כ"ג), כדי שלא ישארו ב"י בלא שמירה במדבר. ולמה לא עשו כן

המלאכים? וי"ל, שיעקב שכב במקום קה"ק, והאבן, שנתן מראשותיו, היא האבן-שתייה, שהיתה בקודש הקדשים (ב"ר של ר"מ הדרשן), ויעקב, שקנה את הבכורה, — היה אז בבחינת כהן גדול, והנכנס לפני ולפנים, שנאמר בו: "וכל

אדם לא יהיה באהל מועד בבאו לכפר בקדש עד צאתו" (ויקרא ט"ו), ודרשו חז"ל שאפילו מלאכים, שנאמר בהם: "ודמות פניהם פני אדם" (יחזקאל א'), לא יחי באהל מועד באותה שעה

(ירושלמי יומא פ"א ה"ה). ולפיכך עלו מלאכי א"י לרקיע, טרם שירדו מלאכי חו"ל, — כדי שיתיחד הקב"ה עם יעקב בקה"ק (ובזה הראה לו, שהוא רוצה בעבודתו, והבכורה שלו היא), והנה בשוכו מחרן, סגרו בו מלאכי א"י על הגבול, טרם שעלו מלאכי חו"ל לרקיע, כדי שלא להניח את הצדיק בלא שמירה, ומכיון שראה אז על הגבול שני מחנות

של מלאכים, — קרא שם המקום הוא "מחנים" (ב' מחנות), אבל בצאתו מבאר שבע, לא ראה יעקב ב' מחנות מלאכים

כאחת, כי מלאכי א"י הקדימו לעלות, טרם שירדו מלאכי חו"ל (עלים וירדים), ולפיכך לא קרא שם המקום הוא "מחנים".

הוא לבדו עם רחל בשדה וחשש ליחוד (ואף שהיתה פנויה, ויחוד פנויה הוא מדרבנו, אבל האבות הק' קיימו כל התורה כולה ואפילו מצות דרבנו). ולפיכך דבר על לב הרועים, שישארו שם להשקות את הצאן ולרעותו. ומה שאמר, ולכו רעו, — אין הפירוש שילכו לרעות במקום אחר, כי יש לך שמשמעו התחלה של עשיה, כמו: לכו בנים שמעו לי יראת ה' אלמדכם" (תהלים ל"ד), וכן "לכו נא ונכחה יאמר ה'" (ישעי' א') וכהנה רבות.

4

לאה הודתה ראשונה על מה שנראה מובן מאליו

ן על מאמר חז"ל זה הקשו רבים: היתכן שאבותינו הקדושים אברהם יצחק ויעקב לא הודו להשם יתברך, עד שיאמרו חז"ל שלאה היתה ראשונה להודות?!

הגאון והדרשן הנודע רבי מנחם צבי טאקסין יישב זאת בטוב טעם, על פי מה

ב שביאר האלשיך את הפסוק "אתה סתר לי מצר תצרני רני פלט תסובבני סלה" – כי הנה האדם מוגבל בראייתו, ולכן כאשר יקרה לו נס, כמו למשל שהלך בדרך ופגש ארי טורף וכפסע היה בינו ובין המוות, וניצל ממנו ברחמי השם יתברך – אף שהיתה לו חרדת מוות וסבל גם כן נזק בגופו ובממונו, בכל זאת יודה להש"ת ויברך ברכת הגומל. אבל אם הלך בדרך ולא פגש ארי, לא פחד ולא ניזוק אלא סתם עבר בשלום את הדרך – לא יתן אל ליבו להודות לבוראו, כי נדמה לו שכך צריך להיות בדרך הטבע...

י חז"ל הורו לנו שלא כך צריך להיות מבטו של האדם על מאורעות חייו, אלא "אדם יוצא לשוק – יהי דומה בעיניו כמי שנמסר לסרדיוט, חש בראשו – יהי דומה בעיניו כמי שנתנהו בקולר" (שבת לב.) כי באמת על כל נשימה ונשימה תהלל יה' וה' הוא עושה נפלאות לבדו שאין אדם יודע אותם, ועל זה אומר דוד המלך שלא כן התייחסותו למה שמתרחש עמו, כי הוא מכיר חסדי ה' עמו, ולכן אומר: אף שאתה סתר לי מצר תצרני כלומר שלא אירעה לי כל צרה, עם כל זה בעיני הוא רני פלט תסובבני סלה" – אני נותן הודאה להשם יתברך כאילו הייתי בצרה ונמלטתי ממנה.

ז מה שאמרו חז"ל "מיום שברא הקב"ה את עולמו לא היה אדם שהודה להקב"ה, עד שבאה לאה", כי בודאי ובלי כל ספק אבותינו הודו לה' על חסדו תמיד, אבל הלא הנהגת השם עמם היתה תמיד שלא כדרך הטבע והכל הכירו כי ה' עמהם ועל כך בודאי יש להודות.

לאה היתה הראשונה שהודתה על דבר שנראה כדרך הטבע, כדבר המובן מאליו, שהרי כמה נשים יולדות יותר מארבעה בנים, ובכך היתה לאה הראשונה שהראתה שצריך להודות אף על דבר שנראה שהוא בדרך הטבע!

"אור יקר" – ברכות ז:

